№ 65 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 6 — 1900 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 6 № 65

ՔՍԱՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվան 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թղթակցութիւնները գրւում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւնը ընդունւում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մի վէճի առիթով.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մեր պահպանողականները. Գլխաւոր մասնաժողովի նիստը. Երկրաշարժից վնասվածների օգտին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Ֆրանսիայից. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Արուեստը գերմանական բայխստագում.

ՄԻ ՎԷՃԻ ԱՌԻԹՈՎ

Կարծես անվերջ է այն վիճաբանութիւնը, որ սկսված է Ռուսաստանում գիւղական համայնքի մասին յիսուն թուականներից և շարունակվում է մինչև այժմ: Այդ վիճաբանութիւնը ունի անմիջական նշանակութիւն և մեր երկրի համար, որովհետև մեր գիւղացիների մեծ մասը նոյնպէս ունի համայնական հողատիրութիւն: Կարելի էր կարծել, որ համայնքի օգտակարութեան մասին այլ ևս կասկած չէ մնացել և նրա գոյութիւնը օրէնսդրական տեսակէտից պէտք է համարվէր ապահովված ապագայում: Սակայն վերջին տարիների ընթացքում լսվում են շատ բողոքներ համայնքի դէմ և այդ բողոքների ձայնը լսվում է այնպիսի շրջաններից, որոնք չեն վարակված կալուածատիրական և բուրժուական տեսակէտներով և իդէալներով: Նրանք փորձով տեսնում են, որ գիւղական համայնքը ներկայումս շատ դէպքերում խոչընդոտ է հանդիսանում գիւղացու բարօրութեան և գիւղատնտեսական բարւոքումների համար, ուստի բողոք են յարուցանում համայնքի դէմ, առարկելով թէ համայնքը, որ կոչված է գիւղական ամբողջութեան շահերը ապահովելու, իրապէս ճնշում է ամեն մի առաջադիմական շարժում գիւղի մէջ և վերջ ի վերջոյ վնասում է գիւղական ընդհանուր բարեկեցութեան:

Ի՞նչպէս կարող է գիւղացին, ասում են այդ բողոքողները, սկսել բարելաւել իր ձեռքին եղած հողը, քանի որ նա ապահով չէ, որ այդ հողը կը մնայ իր ձեռքին: Գիւղացին մշակէ հողը, մաքրէ նրան քարերից և պարարտացնէ նրան, որպէս զի յետոյ հարևանը, որ ոչ մի աշխատանք և նեղութիւն չէ գործ դրել, գայ և օգտըվի այդ հողից: Զոհ բան է, եթէ հարևաններն էլ նոյն քանակով, համահաւասար կերպով բարւոքած լինէին իրանց հողաբաժինները: Այն ժամանակ ոչ ոք վնասի մէջ չէր լինի և ամենքը միատեսակ պայմանների մէջ կը լինէին: Սակայն իրականութիւնը ցոյց է տալիս, որ գիւղացիները միատեսակ բարեխիղճ և արի չեն իրանց գործերում եւ նրանց հողաբաժինները հաւասարապէս խնամքի չեն արժանանում:

Ճիշտ է, որ համայնքը իր ներկայ վիճակի մէջ շատ տեղերում արգելք է հանդիսանում գիւղատնտեսական կատարելագործութիւնների համար: Սակայն այդ բանի մէջ համայնքը չէ մեղաւոր ամենևին, այլ այն աննպաստ կարգերը և սովորութիւնները, որոնք դարձրել են համայնքը մի կաշկանդող մարմին և այն անխնամ դրութիւնը, որի մէջ գտնվում է գիւղական ժողովուրդը:

Որքան նպատակայարմար և ցանկալի է համայնական հողի բաժանումը գիւղերում, այնքան էլ կարևոր է, որ այդ բաժանումը վնասակար ուղղութիւն չը ստանայ և այնքան յաճախակի չը գործադրվի, որ թուլացնէ գիւղական ազգաբնակութեան մէջ բարւոքումներ և կատարելագործութիւններ մտցնելու եռանդը: Բաժանումները պէտք է տեղի ունենան, օրինակ, ինն, տասն, տասներկու տարին մի անգամ եւ այն էլ պէտք է այնպէս կատարվեն, որ հողաբաժինների գլխաւոր մասերը թողնվեն նրանց նախկին տէրերի ձեռքին, իսկ նրանցից կտրվեն և նրանց աւելացնվեն միայն լրացուցիչ մասեր:

Մտցնելով խելացի կարգեր հողաբաժանութեան մէջ կարելի է այնքան բարելաւել համայնական հողատիրութիւնը, որ նա կը տայ բոլոր այն յարմարութիւնները, ինչ որ ունի մասնաւոր հողատիրութիւնը և մի և նոյն ժամանակ ազատ կը լինի վերջինի պակասութիւններից:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ «ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆՆԵՐԸ»

I

Միամտութիւն է սպասել, որ սկզբունքով եւ աշխարհահայեցողութիւնով իրարից տարբեր մարդիկ ձեռք ձեռքի տուած գործեն, թէեւ անհրագործելի չէ, որ տարբեր կուսակցութիւնների պատկանողները իրար յարգեն. դրա համար հարկաւոր է, որ ձեր սկզբունքները չընդունողը ինքն եւս ունենայ հաստատ համոզմունքներ եւ մաքառման մէջ չը շեղվի ոչ օրինականութիւնից, ոչ էլ ազնւութեան պահանջներից: Իսկ երբ ձեր առաջ կանգնած են այնպիսի հակառակորդներ, որոնք, սկզբունքի փոխարէն, ունեն լոկ անձնական ստոր հաշիւներ եւ անզուսպ քմահաճոյք, երբ դուք գործ ունէք այնպիսի մարդկանց հետ, որոնք պատրաստ են աջողութիւն ունենալու համար դիմել ամենակեղտոտ եւ ապօրէն, ծուռ ու մուռ միջոցների՝ այն ժամանակ մի՞թէ դուք կասէք, թէ գործ ունէք «որոշ կուսակցութեան» հետ: Մի՞թէ կարելի է «կուսակցութիւն» անուանել մարդկանց այն խմբին, որը աւելի յաճախ է փոխում իր գոյնը, քան յայտնի մողէս քամելէօնը, որը դաւանում է այն, ինչ որ այդ իսկ րոպէին նրան ձեռնտու է, որը մի տեղ «ժողովրդի ընտրողական սկզբունք» է պաշտպանում, միւս տեղ՝ «կղերի գերիշխանութիւն». մի տեղ ողջունում է «առաջնորդի իրաւունքների սահմանափակումը», միւս տեղ բղաւում է՝ «առաջնորդը թեմի կաթողիկոս է», մի տեղ, իբրեւ թէ, օրինականութեան կողմնակից է, միւս տեղ յայտնում է, թէ «առաջնորդի կամքը օրէնք է». մի օր փրփուրը բերնին ջատագովում է «հովիւների» ազատութիւնը, տխրահռչակ տիրացուարանները, սիմօնականութիւնը, իսկ յանկարծ, մէկ էլ տեսար՝ կոկորդիլոսի արտասուք սկսեց թափել եւ գանգատվել «հովիւների ազատութիւնից»...

Իրանց «համոզմունքները» այդպէս յաճախ փոփոխող մեր «պահպանողական» կոչվածները անթիւ անհամար անգամ ապացուցել են, որ ազնւութիւն ասած հասկացողութիւնը դրանց համար գոյութիւն չունի: Ոչ մի սրբութիւն դրանք չեն ճանաչում, ոչ մի միջոց պախարակելի չեն համարում: Դրանք պատրաստ են վտանգել եւ նոյն իսկ կործանել հէնց այն հիմնարկութիւնները, որոնց պաշտպանութեան մենաշնորհը իրանք իրանց են յատկացրել: Ինչ ուզում է թող լինի. միայն թէ կատարվի իրանց քմահաճոյքը:

Պարզ է, որ այդպիսի չանտաժիստներին չէ կարելի «կուսակցութիւն» անունը տալ, ինչպէս եւ չէ կարելի գեաղների կռիւները «կուսակցական պայքար» տիտղոսով մկրտել:

Բայց եթէ ուզում էք քանդել մի հիմնարկութիւն, եթէ կամենում էք ապականել մի մաքուր սկզբունք՝ այն ժամանակ յանձնէք մեր այդ բթամիտ եւ սեւահոգի ցեցերին եւ դրանք փառաւորապէս կապացուցանեն, թէ ինչ քրտամընելի արարքների է ընդունակ հայի պատմական անզուսպ երկպառակասիրութիւնը, որը միշտ նախ նրան կուրացրել է, ապա կործանել:

Լեւոն Սարգսեան

ԳԼԽԱՒՈՐ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏԸ

Ապրիլի 4-ին, երեկոյեան, Թիֆլիսի նահանգապետի բնակարանում տեղի ունեցաւ երկրաշարժից վնասվածներին օգնող գլխաւոր մասնաժողովի նիստը, որտեղ զեկուցվեցին օգնութեան գործի ընթացիկ խնդիրները:

Դրամարկղի հաշւից երեւաց, որ առ 1-ն ապրիլի նուիրատուութիւններից գոյացել է 207,773 ր. 54 կոպէկ: Նոր նուիրատուութիւնների մէջ աչքի է ընկնում Մեծ Իշխանուհի Ելիսավետա Ֆէօդորովնայի ուղարկած 7371 րուբլի գումարը, որոնցից 5000 ր. տուել է Կարմիր-Խաչի Մոսկվայի բաժինը, իսկ 2371 ր. գոյացել է Մեծ Իշխանուհու հովանաւորութեամբ, Մոսկվայում, մարտի 14-ին, տուած բարեգործական կօնցէրտից. բացի այդ, Մեծ Իշխանուհին ուղարկել է 1000 րուբլի, որ ստացել է վաճառական Կօլեսնիկօվից՝ բաժանելու առաջիկայ զատկական տօներին այն խեղճերին, որոնք ամենից շատ են վնասվել երկրաշարժի դժբաղդութիւնից: Մասնաժողովը որոշեց յայտնել Մեծ Իշխանուհուն անկեղծ շնորհակալութիւն: Թիֆլիսի ֆրանսիական հիւպատոսը ուղարկել է 430 ր. 5 կոպէկ, որ գոյացել է Թիֆլիսի ֆրանսիական գաղութի տուած պարահանդէսից Մեծ Պասի առաջին օրը. այդ գումարը կազմում է ամբողջ հասոյթի մի քառորդ մասը:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՌԱՅԽՍՏԱԳՈՒՄ

(Նամակ Գերմանիայից)

Յաղթանակի պատիւը պատկանում է օբստրուկցիօնի ձեռնարկողներին՝ սօցիալ-դեմօկրատներին: Նրանց աջողվեց գոնէ մի շաբաթ յետաձգել վերջնական ձայնատուութիւնը. իսկ այս ժամանակամիջոցը Lex Heinze-ի հակառակորդների համար մեծ նշանակութիւն ունի՝ մի կողմից բողոքի պրօպագանդան առաջ տանելու, միւս կողմից կառավարութեան շրջաններում բաւականաչափ ազդեցութիւն գործ դնելու համար. արդէն լուրեր են պտտում, որ եթէ Զատկից յետոյ րայխստագը նոյն իսկ ընդունելու լինի օրէնսգիծը՝ Բունդէսրատը հաւանօրէն մերժելու է այն: Չը մոռանանք յիշել, որ րայխստագում Lex Heinze-ի հակառակորդ դուրս եկաւ նոյն իսկ պետական կանցլէրի որդին՝ պրինց Հօհէնլօէ: Հակառակորդների ճառերից ամենից շատ աչքի ընկնողը սօցիալ-դէմօկրատ ֆօն Ֆօլմարի եւ ազատամիտ Միւլլերի ճառերն էին. առաջինի ճառը աւելի բանաւոր եւ լուրջ բնաւորութիւն էր կրում, այն ինչ երկրորդինը աւելի կրակոտ էր եւ աղմկայոյզ: Շատ ցաւում ենք, որ այս երկու ճառերը դարձեալ անկարող ենք ամբողջովին առաջ բերել: Ֆօլմարի ճառի ամենափայլուն կէտերից մէկն այն էր՝ երբ նա բնորոշեց ներկայ եւ նախկին կաթօլիկների դիրքը դէպի արուեստը. «Կենտրօնի պարոնները, ասաց նա, դէմ են արուեստին վերաբերեալ այն աւանդութիւններին, որի պահպանողը դարերի ընթացքում եղել է նոյն իսկ իրանց սեփական եկեղեցին. հին եկեղեցին դէպի հին արուեստը բաւականին զիջող է եղել՝ առանց ի հարկէ իր «բարոյական վարկը» խախտելու: Մերկութեան դէմ հալածանքը այն ժամանակ սկսվեց, երբ արուեստը անզօր էր դարձել, երբ նա անկարող էր մարդկային մերկ մարմինը ճշգութեամբ վերարտադրել, այլ բիւզանդական ամօթխած վերարկուով ծածկում էր իր մարմինը մինչեւ ծնկները, երբեմն նոյն իսկ մինչեւ մատների ծայրերը—այսինքն այն բոլորը, ինչ որ նա անընդունակ էր ներկայացնելու: Յետոյ, երբ արուեստները նորից ծաղկեցին, բնականաբար սկսեց աճել եւ մերկութիւնը պատկերացնելու տենչը, եւ վերածնութեան գագաթնակէտը, որի առաջ գալուն Հռոմի պապերն ընդհանրապէս շատ նպաստեցին, միաժամանակ ներկայանում է իբրեւ այնպիսի շրջան, ուր մերկութեան պատկերացումը բարձրագոյն կատարելութեան հասաւ: Բաւական է յիշել Միքէլ Անջէլօյի ստեղծագործած ամրապինդ կազմուածքները Սիքստինեան տաճարում, ուր պապերը երկար ժամանակ ժամասացութեամբ էին զբաղվում՝ առանց ի հարկէ որ եւ է չնչին գայթակղութեան հոտը առնելու: Դրաման եւ թատրօնը այս ժամանակաշրջանում նոյնպէս այնքան խղճուկ չեն եղել. յիշեցէք Մաքիավէլլիի յայտնի դրաման՝ Mandragola: Ես երկար ժամանակ դանդաղում էի այս գործը գնել, որովհետեւ շատ անախորժ բաներ էի լսել նրա մասին եւ վախենում էի, մի գուցէ քնքոյշ զգացմունքներս եւ բարոյականութիւնս վիրաւորվեն դրանով (ծիծաղ), իսկ երբ լսեցի, որ այդ դրաման պապի ներկայութեամբ խաղացվել է՝ համարձակութիւն ունեցայ կարդալ եւ պէտք է խոստովանեմ, որ այս դրաման թէեւ իր ժամանակի ամենավատը չէր—այն ժամանակվայ ժողովրդական թատրօններում դեռ աւելի վատ դրամաներ էին խաղացվում—բայց յամենայն դէպս մեր թատերական նորագոյն արտադրութիւններից շատ աւելի վատ էր (լսեցէք, լսեցէք ձախ կողմում): Մի մարդ, որ ոչ միայն արուեստի պատմութեան մէջ, այլ եւ ձեր շրջանում (դէպի աջ ցոյց տալով) շատ լաւ համբաւ է վայելում, Օվէրբէկ, այն կարծիքն է յայտնում Վէնուսի մասին, թէ նա զգայական շարժումի եւ կրքի ոչ մի հետք չունի իր վրա եւ որ նրա ընդհանուր արտայայտութիւնը աւելի շուտ սառն է եւ վեհանձն, ահա այս ստեղծագործութիւնը, գուցէ արուեստի պատմութեան մէջ ամենանշանաւորը, որի առաջ ոչ մի կրթված եւ առողջ մարդ բացի գեղեցկութեան հիացմունքից ուրիշ ոչինչ չէ զգում—երբ մի անգամ Միւնխէնում ի ցոյց էր դրված՝ կենտրօնի գլխաւոր օրգանը անուանել էր նրան «զգայական կրքեր առաջացնող մերկութիւն», ուստի եւ պահանջվեց, որ դադարեցնեն ի ցոյց դնել այն եւ պահանջը կատարվեց... (լսեցէք, լսեցէք)... Պարոնները կամենում են մերկութիւնը արուեստում, ըստ կարելոյն, յետ մղել, բայց պատկերացնող արուեստի համար մերկութիւնը ամենամեծ եւ անհրաժեշտ փորձաքարն է եւ ով որ արուեստից խլում է մերկութիւնը, նա խլում է նրա ազատութիւնը, նրա կենսունակութիւնը (շատ իրաւացի, ձախ կողմից): Նոյնը կարելի է ասել եւ դրամատիքական արուեստի վերաբերմամբ. բանաստեղծը պէտք է մարդկային կեանքը նկարագրէ ոչ թէ այնպէս, ինչպէս ցանկալի էր որ լինի, այլ այնպէս ինչպէս որ է... Lex Heinze-ի հեղինակները աշխատում են, ըստ կարելոյն, այդ օրինագծի նշանակութիւնը նուազեցնել, եւ փորձում են ապացուցանել, որ դա արուեստի դէմ չէ ուղղված. բայց բոլոր մեզ բացատրութիւնները ինձ բաւականաչափ կասկածելի են թւում... Ես այս րոպէին ինձ մօտ հաւաքած ունեմ ոստիկանութիւնից արգելված մի շարք նկարների ցուցակ, ուր մտնում են զանազան ստեղծագործութիւններ Րուբէնսից, Կօրրէջիօյից, Բէօկլինից եւ այլն. ոստիկանութիւնը այնքան է առաջ գնացել, որ նոյն իսկ կրօնական նիւթերը անբարոյական է համարել. այսպէս օր. Գաբրիէլ Մաքսի pietà-ն...

Ծառախօսն, ի միջի այլոց, իրաւամբ ուշադրութիւն է դարձնում այն հանգամանքի վրա, որ ոչ թէ արուեստն է անբարոյականութեան շարժառիթը, այլ ընդհակառակը գեղարուեստական ճաշակի բացակայութիւնը ժողովրդի ստորին խաւերում, ուր ամեն մէկը հարկադրված լինելով միայն օրական հացի մասին մտածել՝ ոչ ժամանակ է ունենում եւ ոչ կարիք է զգում այլ եւս իր գեղարուեստական պահանջներին բաւարարութիւն տալու: Ուրեմն ամենից առաջ հարկաւոր է ժողովրդի սօցիալական դրութիւնը բարւոքել եւ նրա կրթական մակերեւոյթը բարձրացնել... Այսպէս թէ այնպէս արուեստը ոչնչացնել ձեզ երբեք չի աջողվի եւ սօցիալ դէմօկրատիան ինչպէս միշտ՝ այսուհետեւ աւելի եւս սերտ կերպով արուեստին, գիտութեան եւ գրականութեան ձեռք ձեռքի տուած՝ առաջ կընթանայ եւ այս երեք դաշնակիցների հետ միասին նա անկասկած յաղթելու է» (աղմկալից ծափահարութիւններ):

Նահանգապետը զեկուցեց, որ երկրագործութեան մինիստրը, յարգելով նրա միջնորդութիւնը, թոյլատրել է ձրիապէս տալու Ախալքալաքի գաւառի վնասված գիւղացիներին 3240 գերան՝ տներ շինելու համար։ Այդ գերանները պէտք է վերցվեն Ախալքալաքի գաւառի Տետրեբո-Ջերօրետչայի եւ Ախալցխայի գաւառի Սակիրօ-Դիվարի եւ Բուկետի արքունական անտառներից։ Մասնաժողովը որոշեց այդ գերանների ստանալու համար կազմել Ախալքալաքում մի յանձնաժողով, որին կը մասնակցեն տեղական կոմիտետի կողմից նշանակված մի անձն, տեղական ադմինիստրացիայի ներկայացուցիչը եւ գիւղացիների կողմից հաւատարմատարներ։

Տների շինութեան համար հարկաւոր փայտեղէնի միւս մասը պէտք է գնել Բորժոմի կալուածքից, որ կարող է յունիս ամսին Բակուրեանի խճուղու վրա պատրաստ տալ եղեւնի եւ սօճի չորացած ծառերից 2500 հատ գերան։ Բորժոմի կալուածքը ունի մեծ քանակութեամբ եւ շինար. բայց այդ նիւթը կարելի է գործածել միայն այն ժամանակ, երբ վըտանգ չը կայ խոնաւութիւնից։ Մասնաժողովը շինարի վերաբերութեամբ որոշ եզրակացութեան չեկաւ։

Տներ շինելու համար մշակված են 3 տիպ։ Մարդկանց ապրելու համար սենեակները պէտք է ունենան երկկող կտուրներ փայտից, իսկ անասունների գոմերը՝ աղեղնաձեւ կտուրներ հողածածկ։ Որմեր շինելը կարելի է եւ տեղական կաւով, որով նոյնպէս ամուր պատեր կարելի է կանգնեցնել. միայն հարկաւոր է վարպետներ ունենալ եւ գործը կարգին կատարել։ Մասնաժողովը իր կողմից կը տայ գիւղացիներին փայտեղէնը եւ կը ղեկավարի շինութեան գործը, իսկ իրանք գիւղացիները պէտք է հայթայթեն տեղական նիւթերը եւ իրանք ֆիզիքապէս օգնեն, իբրեւ մշակներ։

Շինութեան գործի վրա հսկելու համար պէտք է հրաւիրվեն մասնագիտական բարձրագոյն դպրոցից չորս ուսանող՝ յատկացնելով իւրաքանչիւրին ամսական 50-ական րուբլի, կամ 3—4 ամսվայ ընթացքում 200 րուբլի եւ 50 րուբլի իբրեւ ճանապարհածախս։

Սերմացու մատակարարելու հարցը արդէն մօտ է իր վերջնական լուծման։ Հիւսիսային Կովկաս ուղարկված Յ. Մերգելեան հեռագրով յայտնում է, թէ գնել է 6000 պուդ ցորեն, որը ապրիլի 2-ին պէտք է երկաթուղով ճանապարհված լինի։ Նահանգապետը իր կողմից հեռագրել էր Կուբանի շրջանի ատամանին օգնելու Մերգելեանին՝ ի կատար ածելու նրան տուած յանձնարարութիւնը եւ նոյնպէս Փօթիի կայարանի գլխաւորին՝ արագացնելու ցորենի բարձելը երկաթուղու վրա։ Ա. Բալանթար զեկուցեց այն տեղեկութիւնները, որ նա ժողովել էր ինտենդանտստվօի գլխաւոր կառավարչից տեղական ցորենի պաշարների մասին։ Որոշվեց գնել ցորենի մի մասը ինտենդանտստվօի շտեմարաններից, աչքի առաջ ունենալով, որ այդ ցորենը մաքուր է եւ ընտրված։

Այնուհետեւ զեկուցվեց Ախալքալաքի տեղական կոմիտետի նախագահի հեռագիրը, որով նա յայտնում է, թէ ուսուցիչ Գուրգէնով, անասնաբուժական ֆելդշեր Շչուրով եւ գիւղական հասարակութիւններից ընտրված լիազօրները ճանապարհվեցին դէպի շրջակայ գիւղերը գնելու անասուններ կարօտ գիւղացիների համար։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՑ ՎՆԱՍՎԱԾՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

Ստացանք Ախալքալաքի երկրաշարժից վնասվածների օգտին.

Բագուից՝ 1) տ.տ. Թ. Կաճկաճեանից եւ Ե. Իւզբաշեանից 120 րուբլի, որ նուիրել են Տ. Թորոսեան 100 րուբլի, Տ. Բաստամեանց 20 րուբլի։ 2) Մի պարոնից, որ չէ կամենում իր անունը յայտնել, 50 րուբլի։

Ղուբայից՝ Մելքոն Սալամբէգեանից 4 ր.։ Նուիրատուներն են. Ք. Թումեանց 1 ր., Г. Десемянидзе, Гаимъ Товъ-оглы, Митюша Годерзовъ, Клубный Семеонъ—50-ական կ., Ага Бедалъ Аслановъ 1 րուբլի։

Օդէսայից՝ Դ. Բոզաճեանից եւ Ե. Կակոսեանից 20 րուբլի։ Նուիրատուներն են. Գ. Բոզաճեան, Ե. Կակոսեան. Հաճի Ալի Իւզբաշիզադէ—3-ական ր., Գ. Աբրօեան 2 ր.։ Յ. Զաքիեան 1 ր. 55 կ., Բ. Դօլվաթեան, Ա. Քոչոեան, Գ. Պատասեան 1-ական ր., Մ. Զարչիեան, Ս. Կոչտոեան, Ն. Կոչտոեան, Գ. Զաքիեան, Ն Դանիէլեան—50-ական կ.։ Գ. Չիրըչեան, Ա. Թանրով, Խ. Թաթոսեան, Ո. Ոսգեան—20-ական կ., Օ. Գրիգորեան 15 կ., Զանազան անձերից 1 րուբլի։

Եւպատորիայից՝ երկու երիտասարդից 26 ր. 60 կոպէկ։ Նուիրատուներն են. տ.տ. Թ. Երեւանձրեանց, Թ. Քուշներեան, Ե. Քեչեճեան, Զ. Նաքաշեան, Զ. Վարդանեան—1-ական ր., Մ. Շաչիեան. Ե. Պառնազեան—25-ական կ., օր.օր. Կ. Քուշներեան 50 կ., Ս. Պապիեան, Ա. Պապիեան, Ս. Երեւանձրեանց, Հ. Երեւանձրեանց, Ա. Պառնազեան 25-ական կ., պ.պ. Ղ. Մուրադեան 2 ր., Մ. Քեզիճեան, Մ. Ազամալեան, Յ. Պօզաճեան, Ղ. Եաքօվլեան, Գ. Դեոլիքեան, Ա. Ազամալեան, Յ. Քուշներեան, Մ. Տօտօխեան, Գ. Նախշունեան, Ճանիկ, Գ. Քուշներեան—1-ական ր., Ե. Պուռնազեան, Գ. Խաչիկեան, Ա. Քուեումճեան, Գ. Գառակէօզեան, Մ. Սիմոնեան, Ա. Կարապետեան, Վ. Երեւանձրեանց—50-ական կ., Յ. Մկրտչեան—35 կ., Դ. Երեւանեան 25 կ., Պ. Թորոսեան, Ս. Առաքելեան, Պ. Մարուքեան—20-ական կ., Զանազան անձերից 1 ր. 40 կ., Պ. Քիւլեսեան 15 կ., Կ. Աթոեան 10 կ.։

Զանգեզուրից՝ Ա. Մէլիք-Ազարեանցի պղնձահանքում ծառայողներից 14 ր. 50 կոպէկ։ Նուիրատուներն են. Պ. Յակոբեան, Հերմանն Լօրէնց—20-ական ր., Ս. Անտօնեան, Ա. Բաբաեան—10-ական ր., Մի ոմն, Ա. Մէհրաբեան, Ս. Յովսէփեան, Թ. Աթաջանեան, Ս. Աթաջանեան—5-ական ր., Ս. Տէր-Աստուածատրեան, Ն. Աբրահամեան, Մ. Աւետիսեան, Յ. Յարութիւնեան, Ե. Տէր-Նիկողայոսեան—3-ական ր., Զ. Մամադ-օղլի 2 ր., Մ. Թումանեան, Վ. Բալասանեան—1 ր. 50-ական կ., Ն. Պետրոսեան, Ի. Նուրիջանեան, Խ. Ոսկանեան, Թ. Յակովբեան, Հ. Իւզբաշեան, Ղ. Ք. Աւագեան, Խ. Մելքումեան, Կ. Խոջանրիջանեան—1-ական ր., Բ. Աբելեան, Խ. Գէորգեան, Մ. Մ. Օվագիմեան—50-ական կոպէկ։ (Ընդամենը 114 ր. 50 կ., որից 100 րուբլու ստացման մասին գրված է «Մշակի» № 60-ի մէջ։

Ընդամենը 235 րուբլի 10 կոպէկ։

Մինչեւ այժմ ստացել ենք 33,415 րուբ. 55½ կոպէկ, երեք ոսկի ռուպի եւ 50 իտալական լիրա։ Ուղարկել ենք 32,000 րուբ. 3 ոսկի ռուպի եւ 50 իտալական լիրա։ Մեզ մօտ մնում է 1415 ր. 55½ կոպէկ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Кавказъ» լրագրում կարդում ենք. «Տեղի ունեցաւ Բարձրագոյն հրաման, որով Կովկասի քաղաքացիական մասի Կառավարչապետին իրաւունք է տրվում բոլոր այն քաղաքային խորհրդներում եւ լիազօրների ժողովներում, որոնց կազմը պէտք է նորոգման ենթարկվի այս տարի, չատացնել քաղաքային ոչ-քրիստոնեայ ձայնաւորների եւ լիազօրների թիւը՝ քաղ. կան. 44-րդ յօդուածով որոշված նորմայից աւելի՝ անկախ քաղաքում ապրող քրիստոնեաների թուից»։

—

Անցեալ տարվայ դեկտեմբերի 19-ին Ախալքալաքի գաւառում տեղի ունեցած աղետալից երկրաշարժը ուսումնասիրելու համար՝ Պետերբուրգից այս ապրիլ ամսին ուղեւորվում է Կովկաս մի առանձին անձնախումբ՝ լեռնային ինստիտուտի պրօֆեսոր Մուշկետօվի ղեկավարութեամբ։

—

Ի նկատի առնելով, որ Միխայլօվօ կայարանից մինչեւ Բաթում շինած նաւթանցքի բոլոր աշխատանքները վերջացած են եւ նա արդէն պատրաստ է գործածութեան համար՝ հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութիւնը յանձնարարել է Անդրկովկասեան երկաթուղու կառավարչին զննել եւ փորձնական մղումի ենթարկել նաւթանցքը։

—

Ստացանք Լեւոն Եղիազարեանի կազմած Recueil de chants populaires arméniens (Հայոց ժողովրդական երգերի հաւաքածու) հրատարակութեան առաջին տետրը, որ տպվել է Պարիզում։ Այդ տետրը պարունակում է իր մէջ եօթն երգ՝ «Արաքսի արտասուքը», «Հերիք որդեակք», «Կիլիկիա», «Հայրիկ», «Զիմ գլխին», «Բոյդ բարձր» եւ «Արի, իմ սոխակ»։ Հրատարակութեան սկզբին զետեղված է Պիեռ Օբրիի նախաբանը եւ Եղիազարեանի առաջաբանը։ Թէ երգերը եւ թէ յօդուածները տպված են երեք լեզուներով՝ հայերէն, ֆրանսերէն եւ իտալերէն։

—

Կ. Պօլսից հաղորդում են «Berliner Tageblatt» լրագրին. «Ռուսաց դեսպանատունը Բ. Դրանը ուղարկեց մի յայտագիր, որպէս պատասխան այն հաղորդագրութեան, որ ստացվել էր Թիւրքական արտաքին գործերի մինիստրութիւնից երկաթուղային համաձայնութեան եւ Անատոլիայում ռուսաց ազդեցութեան սահմանների վերաբերմամբ։ Այդ հաղորդագրութեամբ Թիւրքիան պաշտօնապէս ընդունում է Ռուսաստանի գերադաս իրաւունքները, իսկ ռուսաց դեսպան Զինօվիեվ իր յայտագրով շնորհակալութիւն է յայտնում Բ. Դրանը նրա ցոյց տուած զիջողութեան համար մի հարցում, որ շահաւէտ է երկու պետութիւններին եւս։ Մօտ օրերումս պալատում տեղի ունեցաւ երկարատեւ խորհրդակցութիւն, որին մասնակցում էին բոլոր մինիստրները։ Երկաթուղային երկու նոր ճանապարհների նախագծերի քննութեան հետ՝ այդ խորհրդակցութեան ժամանակ խօսք է եղել եւ Ալբանիայի դրութեան մասին, որտեղից իւրաքանչիւր օր ստացվում են անհանգստութիւն պատճառող տեղեկութիւններ, նոյնպէս եւ հայոց պատրիարք Օրմանեանի հրաժարականի մասին, որ վերջնականապէս կորցրել է գլուխը սպառնալից նամակներ ստանալու պատճառով։

—

Կովկասեան հանքային ջրերի դերեկտոր, հանգուցեալ Բաշկիրօվի փոխարէն, նշանակված է երկրագործութեան մինիստրութեան գիւղատնտեսական խորհրդի անդամ Վ. Վ. Խվօշչինսկի։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՖՐԱՆՍԻԱՅԻՑ

—

Պարիզ, մարտի 26-ին

Որքան գունատ, որքան անհետաքրքիր պիտի լինէր կեանքը եւ ինչպէս ողորմելի մարդկութիւնը, եթէ մի չարախնդաց աստուածութիւն կամենար միակերպ ստեղծել մարդկանց եւ օժտէր նրանց միատեսակ ընդունակութիւններով։ Կեանքի անխուսափելի փոթորիկների ժամին, ընկճող ցաւերի ծանրութեան տակ, թոյլ մարդն ո՞ւր փնտռէր իդէալ, ո՞րտեղից քաղէր ոգեւորութիւն, ինչո՞վ ամրապնդէր իր տատանվող եռանդը։ Վերացական իդէալի մօտաւոր, կօնկրէտ պատկերի բացակայութիւնը որքան աւելի գծուծ պիտի դարձնէր առանց այն էլ ոչ նախանձելի մի գոյութիւն, որ յոռետեսների յարատեւ ողբի առարկան է։

Շատ ժամանակ չէ, մօտ երեսուն տարի է անցել այն ծանր օրերից, երբ Պարիզը պաշարված էր, առաջին կայսրութեան յաղթական բանակների հայրենիքը հեղեղված էր պրուսական զնդերով, գերմանական արծիւը հզօր թեւերով սաւառնում էր այս երկրի ամրոցների վրա եւ արիւնաներկ Ֆրանսիան օգնութիւն էր աղաղակում։ Գամբէտտայի, Ժ. Ֆավրի եւ Ֆեր-

---

Ազատամիտներից Միւլլեր նկատեց. «Lex Heinze-ի դէմ ուղղված բողոքը մեր հակառակորդներն անուանում են իբրեւ մի անցողական երեւոյթ, իբրեւ մի դատարկ քամի. բայց այդ ինչի՞ց է, որ այս «չնչին շարժումը», այս քամին ձեզ օրերով ամենատաք կերպով զբաղեցնում է. եթէ ձեր նպատակը ծուեր սպանելն էր՝ այն ժամանակ ամենեւին կարիք չը կայ այդպիսի ծանր եւ որոտալից թնդանօթներով ասպարէզ դուրս գալու։ Բայց իրողութիւնն այն է, որ «չնչին շարժումը» ծանր կերպով ճնշում է ձեզ եւ պրօֆէսօր Բէօրէնի ճառը ինձ վրա մի պաշտպանողական ճառի տպաւորութիւն թողեց. այո, դուք դատապարտվածներ էք, դատապարտվածներ հասարակութեան առաջ (ընդդիմադրութիւն կենտրոնում)։ Մենք դատապարտում ենք ձեզ, որովհետեւ գերմանական արուեստը եւ գիտութիւնը ձրգտում էք արտաքսել... Այն անձնաւորութիւնները, որոնք բողոքաժողովներին մասնակցել են, համարեա ոչ մի քաղաքական կուսակցութեան չեն պատկանում եւ իրանց ընդհանուր աշխարհահայեացքով աւելի շուտ պահպանողական, քան թէ ազատամիտ են։ Արդարադատութեան մինիստր Նիբէրդինգ նկատեց, որ այս բողոքող անձնաւորութիւններից շատերը իրաւաբանական լօգիկայից զուրկ են. բայց արուեստագէտները այս «նորքից» անգամ զուրկ լինելով (ըստ Նիբէրդինգի), այնու ամենայնիւ պ. մինիստրի հետ ունեցած խորհրդակցութեան ժամանակ՝ նրան շատ նեղը գցեցին... Բացի սրանից, աւելորդ չենք համարում յիշեցնել, որ բողոքին մասնակցել են այնպիսի նշանաւոր իրաւագէտներ, ինչպէս՝ Բէնդինգ (պրօֆէսօր Լայպցիգում), ֆօն-Զայդէլ (պրօֆէսօր Միւնխէնում), Էկ (պրօֆէսօր Բէռլինում)—այնպիսի մարդիկ, որոնց մասին ոչ ոք չի յանդգնի ասել, որ մոլորեալ ուխտարներ են։ Եւ բողոքաժողովների հետեւանքները ամենից շատ ինքներդ էք զգալու. դուք էք մեղաւոր, դուք չը քաշվեցիք կրակի վրա իւղ ածել։ Բայց իմացէք, որ «խորամանկ մարդիկը», ինչպէս անուանում էք դուք ձեր հակառակորդներին՝ խիստ կերպով վրէժխնդիր են լինելու ձեզանից. նրանց շնորհված է կուռ ամենասուր միջոցը՝ հեգնել, երգիծաբանել։ Ահա եւ այս միջոցներով նրանք ձեր մասին աւանդելու են յետագայ սերունդներին։ (Միւլլերի գուշակութիւնը շատ շուտ եւ լայնածաւալ կերպով կատարվեց. մի քանի շաբաթից ի վեր է, որ երգիծաբանական թերթերը սկսել են արդէն այս «վրէժի» գործը, որը երբեմն վերին աստիճանի սրամիտ նիւթերով է աչքի ընկնում)։

Ռատիկանութեան կատարած գեղարուեստական քննութիւններից ճառախօսը մի քանի բընորոշ փաստեր բերեց. «Leipziger» փողոցի վրա Րուբէնսից մի նկար էր ի ցոյց դրված, որի բնանկարը մեր մուզէումումն է. այս պատկերն ահա լուսամուտից պէտք է հեռացվէր... Նոյն փողոցի վրա, մի ուրիշ խանութում, տեղի է ունենում հետեւեալ դէպքը. մի ոստիկան ներս է մտնում եւ հրամայում. «այն կնոջը, որ այնտեղ ջրումը պառկած է եւ կուրծքը ցոյց է տալիս, պէտք է հեռացնէք լուսամուտից» (մեծ ծիծաղ)—իսկ նկարը Բէօկլինի նշանաւոր «Ալիքների խաղն» էր։ Մի ուրիշ բնորոշ դէպք. մի կայարանում ինչ որ կօրսէտի գործարանի ռէկլամ է կախ արած լինում, եւ այդ ռէկլամը մի քահանայի դրդմամբ հեռացվում է։ Եթէ այսպէս շարունակվի, այն ժամանակ բոլոր խանութներից կօրսէտները՝ իբրեւ անբարոյական իրեր, պէտք է հեռացնել»։

Վատիկանի եւ կենտրոնի գեղարուեստական համբերողութիւնը միմեանցից տարբերելու համար նկատում է ճառախօսը. «Ինձ թւում է, պ. Բէօրէն ոչ մի նկար այնքան վտանգաւոր չէ համարում, ինչպէս «Լէդա եւ սագը» (մեծ ծիծաղ), բայց Հռոմի ս. Պետրոս եկեղեցու, կաթոլիկ քրիստոնէութեան ամենանուիրական սրբավայրերից մէկի միջին մուտքի ճակատին գտնվում են Ֆլօրէնցիայի վարպետներից պատրաստած շատ բրօնզեայ պատկերներ—մէջտեղը Քրիստոս եւ առաքեալները եւ կողքին՝ զանազան դիցաբանական նկարներ, որոնց թւում նաեւ «Լէդան ու սագը» (կրկին ծիծաղ). այստեղ ահա շատ անփորձ պատանիներ են գընում, Վատիկանի կրթարանի աշակերտները, որոնք, բարեբաղդաբար, դիցաբանութիւնից այնքան հասկացողութիւն ունեն, որ այդ նըկարից չեն գայթակղվում։ Ահա այդ նոյն պատկերի արտանկարը կամենում են արգելել մեզ մօտ. ահա ձեզ լօգիկա»...

Միւլլեր վերջացրեց իր ճառը հետեւեալ խօսքերով. «184 a. եւ b. յօդուածները միանգամայն արտաքսում են գերմանական գեղարուեստը եւ Բէբէլի հետ միասին՝ ես էլ այս յօդուածները համարում եմ մի օղակ այն յետադիմական շղթայի, որ Ցեդլիցի դպրոցական օրինագծից սկսած՝ ուրիշ նոյնանման շատ օղակներ է ամփոփում իր մէջ։ Ազատ գրականութիւնը եւ ազատ արուեստը շարունակ մի փուշ են եղել յետադէմների աչքում (ծափահարութիւն ձախ կողմում)։ Ընդունեցէք այդ յօդուածները եւ այն ժամանակ ձեր անունն էլ կանմահանայ գերմանական արուեստների պատմութեան մէջ, բայց ոչ թէ ոսկեայ տառերով եւ զարդագրերով, այլ խոշոր սեւ տառերով» (աղմկալից ծափահարութիւն ձախ կողմում, ընդդիմադրութիւն կենտրոնում)։

Միւլլեր Lex Heinze-ն համարում է Գերմանիայում տիրող ընդհանուր ռէակցիայի մի օղակը, բայց կարելի է առաջ գնալ.—դա նորից ապացուցանում է, թէ կաթօլիկական ոգին՝ ուլտրամօնտանիզմը՝ որքան ուժեղ է այժմ Եւրօպայում. այնքան ուժեղ, որ նրա սեւաքօղ թաթը կաչկանդել է նոյն իսկ Լութերի հայրենիքը (կաթօլիկ կուսակցութիւնը Գերմանիայում ամենաուժեղ եւ ազդեցիկ քաղաքական կուսակցութիւնն է այժմ)։ Պապերը, 19-րդ դարի վերջին կէսում ձեռք բերած իրանց ազդեցութեամբ՝ համարձակ կերպով մրցում են իրանց միջնադարեան նախորդների հետ։ Աստուածամօր դաւանանքը եւ Syllabus-ը «անսխալականութեան» կարապետներն էին եւ ահա սահմանադրական սկզբունքների յաղթանակի դարում՝ երբ քաղաքական միապետութիւնը տապալվում կամ սահմանափակվում էր՝ 1870-ի յուլիսի 18-ին Պապերի բացարձակ միապետութիւնը եւ անսխալականութիւնն է յայտարարվում։ Ժամանակակից պատմութիւնը ցոյց է տալիս, որ ուլտրամօնտանիզմը արեւմտեան Եւրօպայում, իբրեւ քաղաքական կուսակցութիւն, մի հզօր ցանց է կազմել եւ ամեն տեղ սաստիկ ճկուն, յարմարվող, օպօրտիւնիստ՝ Լեհաստանում եւ Իրլանդիայում՝ ազգային, Իտալիայում՝ ազգային միութեան հակառակորդ, Ֆրանսիայում՝ արքայական, յետոյ ազատամիտ եւ յետոյ էլի յետադէմ, Պրուսիայում թէեւ պահպանողական գոյն է կրում, բայց գիտէ եւ յաճախ փոխել իր չապիկը։ Ահա ձեզ առաձգականութիւն...

Բէռլին. W.

րիի կազմակերպած ազգային պաշտպանութեան կառավարութիւնը կոչումն էր անում ազգին՝ յուսահատ ճիգերի մի վսեմ ցնցումով մէկ էլ փորձել հայրենիքի փրկութիւնը, դիմում էր քաղաքակիրթ մարդկութեանը՝ չը թողնել ազատութեան հայրենիքը գոռոզ յաղթողի ստորացուցիչ կամայականութեան առարկայ դառնալու: Եւ ահա ֆրանսիացիների համար այդ անմոռանալի օրերումն էր, որ Գարիբալդին, թէեւ ծեր ու հիւանդ, թողեց Կապրերա կղզին եւ անձնուէր կամաւորների խմբով Ֆրանսիա հասաւ՝ իր կեանքի վերջալոյսին մի անգամ էլ կուելու ազատութեան գաղափարի համար, որ այդ ժամանակ նա մարմնացած էր տեսնում ֆրանսիական նորահաստատ հանրապետութեան մէջ:

Հոկտեմբերի 8-ին նա Տուր հասաւ՝ համարեա միաժամանակ Գամբէտտայի հետ, որ պաշարված Պարիզից օդապարիկով դուրս էր թռել եւ թշնամի գնդերի վրայից անցնելով, հասել գաւառները՝ իր կրակոտ ճառերով վառելու ժողովրդի եռանդը, բարձրացնելու նրա ընկճըւած ոգին վերջին յուսահատ մաքառման համար: Ազգաբնակութիւնը չը տեսնված ոգեւորութեամբ ընդունեց այդ երկու հայրենասէրներին, որոնցից մէկը միւսին արժէր: Գամբէտտան, իբրեւ զինուորական մինիստր, Վոժեան բանակի մի գումարտակի պետ կարգեց Գարիբալդիին: Ազատութեան եւ ճշմարտութեան ծեր զինուորը՝ իր որդի Րիչիոտտիի հետ միասին, Դիժօնի շրջակայքում մի շարք կռիւներ մղեց գերմանացիների դէմ, որոնցից մէկում յաղթութիւն տանողը որդին էր: Հայր եւ որդի պաշտպանում էին Դիժօնը:

Ահա այս գերագոյն անձնուիրութիւնն էր պատճառ, որ երբ ֆրանսիական ազգային ժողովը պիտի գումարվէր Բորդօյում, Գարիբալդին, թէեւ օտարական, չորս դէպարտամէնտների կողմից ազգային ժողովի պատգամաւոր ընտրվեց: Բայց նախապէս իմանալով՝ որ իր դէմ են ժողովի կղերականներն ու միապետականները, որոնք մեծամասնութիւն էին կազմում, Գարիբալդին Բորդօ հասնելով՝ հրաժարվեց իր պատգամաւորական իրաւունքից եւ կամեցաւ իր վերջին խօսքն ասել ժողովին. մեծամասնութիւնը հրաժարվեց լսել նրան կուսակցական թշնամութեամբ, այն ժամանակ ժողովուրդը վերնայարկերից աղմկալի ծափահարութեամբ կոչել սկսեց. «կեցցէ Գարիբալդի»: Նա վշտացած թողեց ժողովը եւ դրսում իրան ծափահարող բազմութեան ուղղեց իր վերջին խօսքը, հրաւիրելով ամենքին սիրել եւ պաշտպանել հանրապետութիւնը: Մի քանի օրից յետոյ նա արդէն Կապրերայումն էր, իր ծերութեան ապաստանում: Այս դէպքերից յետոյ էր, որ Վիկտոր Հիւգօն նոյն ժողովում պաշտպանելով Գարիբալդիին ընդդէմ անազնիւ, նեղսիրտ, նենգաւոր հակառակորդների, ասաց— «Ֆրանսիան միշտ իր ձեռքն է առել Եւրոպայի դատը եւ սակայն ոչ մի թագաւոր, ոչ մի պետութիւն ձեռք չը բարձրացրեց նրա համար. միայն մի մարդ եկաւ, որ սակայն մի պետութիւն է նոյնպէս. իր սուրը, որ ազատել էր մի ազգ, փրկել էր ուզում մի ուրիշը: Եւ նա կուեց»...

Այս բոլորից յետոյ զարմանալի չէ, որ Ֆրանսիան կամենար երախտագիտաբար յաւերժացնել օտար երկնքի տակ ծնված, բայց իր իդէալներով, իր մեծ սրտով տիեզերական դարձած մեծ մարդու յիշատակը: Դեռ չարաբաղդ պատերազմից անմիջապէս յետոյ՝ Դիժօնի քաղաքապետութիւնը ծրագիր կազմեց արձան կանգնեցնել Գարիբալդիին, բայց այն ժամանակ քաղաքական ինչ ինչ միտումներով կառավարութիւնը խորհուրդ տուեց առ ժամանակ յետաձգել ազգային երախտագիտութեան այդ գործը: Վերջապէս 1898-ին Վօժեան 4-րդ գնդից կենդանի մնացածները յուզեցին նոյն խնդիրը եւ այս անգամ առանց արգելքի ստորագրութիւն բացվեց եւ պէտք եղած գումարը կարճ ժամանակում հաւաքվեց: Այս տարի վաղուց սպասված արձանն արդէն պատրաստ լինելով, մարտի 26-ին տեղի ունեցաւ նրա բացումը Դիժօնում լուսաւորութեան մինիստրի, ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնեաների եւ Ֆրանսիայի, Իտալիայի զանազան քաղաքներից եկած պատգամաւորների ու հին գարիբալդիականների ներկայութեամբ:

Վերջիններից մեծ ոգեւորութեամբ է ընդունվել Դիժօնում մանաւանդ Ամիլկար Ջիպրիանին, որ կուել է Գարիբալդիի կողքին եւ ամեն րօպէ պատրաստ է կուելու ստրուկ ազգերի ազատութեան համար, ինչպէս որ նա ապացուցեց յոյն-թիւրքական վերջին կուի ժամանակ: Գարրիբալդիի արձանի նկարը, որ հրատարակվեց Պարիզի համարեա բոլոր թերթերում, շատ ուշագրաւ է եւ խորհրդաւոր: Մի առանձին վեհութիւն ունի ազատութեան անզուգական զինուորի դիրքը. նա կանգնած է իր ամբողջ առնական հասակով, անպաճոյճ բլուզի վրայից թիկունքին ձգած լայն թիկնոցը, բաց գլուխը բարձր բռնած եւ չեշտակի հայեացքն ուղղած դէպի սահմանը: Ձախ ձեռքը յենված է սրի վրա, մինչդեռ աջը տարածել է ազատութեան սեղանի վրա, ուր դրված են ստրկութեան փշրված էմբլեմանները եւ մի դափնեայ պսակ:

Արձանի բացման հանդէսը Դիժօնում կատարվել է մեծ ոգեւորութեամբ ու շքեղութեամբ: Քաղաքը զարդարել են դրօշակներով եւ գիշերը հրավառութիւն ու ջահավառ թափօր է կատարվել փողոցներում:

Ա. Ահարոնեան

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Ռաշտ, մարտի 25-ին

Ամսիս 22-ին մի անակնկալ դէպք առիթ տուեց այստեղի պարսիկ ամբոխի սաստիկ յուզման: Ռաշտում կայ յունական մի գաղութ, (որ մեծաւ մասամբ չերամապահութեամբ է պարապում) եւ ունի մի յոյն բժիշկ, որի մօտ, դէպքից մի օր առաջ, գնում են մեծ հոգեւորականի սպասաւորներից երկու հոգի, որոնցից մէկը լինում է հիւանդ, խորհուրդներ հարցնելու: Բժիշկը զննութեան ենթարկելով՝ խոստանում է առողջացնել նրան եւ ահա երկրորդ օրը՝ որոշեալ ժամին, երբ դրանք դիմում են բժշկին, նա դարձեալ հիւանդին քննութեան է ենթարկում եւ հարկաւոր դեղերի պատրաստութեամբ զբաղվում, մինչդեռ միւս պարսիկը—հիւանդի ընկերը, սկսում է հետաքրքրվել ատրճանակով, որը սեղանի վրա դըրված է լինում: Վրա է հասնում բժիշկը եւ սկսվում է նրանց մէջ խօսակցութիւն այն մասին, թէ ինչպէս են մարդ սպանում. բժիշկը առնում է նրա ձեռքից ատրճանակը, որպէս զի ցոյց տայ, թէ ինչպէս են սպանում եւ առանց մտածելու, որ ատրճանակի մէջ մի հատ փամփուշտ է մնացել, սկսում է կայծառը բարձրացնել. ցած իջեցնելուն պէս՝ ատրճանակը տրաքում է եւ տեղն ու տեղը մեռցնում հիւանդ պարսկին: Լուրը քաղաքում տարածվելով, ամեն կողմից հաւաքվում են պարսիկները, շրջապատում են տունը եւ դէպքը դիտմամբ արած համարելով՝ կամենում են պատառ-պատառ անել յոյն բժշկին, բայց նրա բաղդից շուտ վրա են հասնում նահանգապետի ֆարրաշները, շրջապատում են տունը եւ մի կերպով աջողեցնում են նրան դուրս բերել եւ կատաղած ամբոխի ճիրաններից ազատելով հասցնել նահանգապետի մօտ, ուր խնդիրը պարզվելուց յետոյ, հեռագրում են Թէհրան եւ սպասում կարգադրութեան:

Մեզ մօտ ընդհանուր խօսակցութեան եւ հետաքրքրութեան առարկան երկաթուղու խնդիրն է: «Երկաթուղին գալիս է» կրկնում է ամեն բերան: Արդէն ինժեներների մի քանի խմբակներ զանազան տեղերից սկսել եւ շարունակում են հետախուզութիւնը. եւ այդ խմբակներից մի երկուսը մօտ ժամանակում իրանց նախապատրաստական աշխատութիւնները կը վերջացնեն. բայց թէ երբ կը սկսվի շինութիւնը, առ այժմս յայտնի չէ. այսպէս թէ այնպէս՝ շատ հեռու չէ այն օրը, երբ այս մեռած եւ թմրած երկրի մէջ կենդանութիւն կը տարածէ շոգեկառքի սուլիչը, փոխանակ չարվադարների անդրջրհեղեղեան 5 փթանոց զանգակների, որոնց ծանրութեան տակ խեղճ բեռնակիր անասունի վիզը գետին է կպչում:

Ռուսաց կառավարութիւնը արդէն իր ազդեցութեան տակ է առել արեգակնափայլ Շահի երկրները: Այդ ազդեցութիւնը այժմ աւելի զօրաւոր է Պարսկաստանում, քան երբ եւ իցէ: $22\frac{1}{2}$ միլիոն փոխառութիւնը, Էնզէլի-Թէհրանեան խճուղին եւ մի շարք նախագծված նոր ճանապարհներ—ահա քաղաքական նորագոյն խոշոր հանգամանքները: Այժմ Շահը ճանապարհորդում է: Պատրաստութիւններ են տեսնում սահմանների վրա փառաւոր ընդունելութիւն ցոյց տալու:

«Շահը գնում է Ֆռանգստան», ասում է ամեն մարդ եւ փախչում է Թէհրանից՝ անէծք կարդալով. անիծում են մանաւանդ չարվադարները, որոնց ահագին կարաւանների ետեւից ընկած հալածում են ֆարրաշները, բռնում են եւ ծեծելով վերադարձնում են ճանապարհի կէսից ու ստիպում արքայական բեռները կրել, տալով նրանց ամենաչնչին վճար եւ կամ բոլորովին ոչինչ չը տալով: Գիւղացու եւ քաղաքացու թշուառութիւնը օր ըստ օրէ աւելանում է. ամեն կողմից գանգատներ եւ լաց էք լսում, մանաւանդ դէպի իրանց հարստահարող դատաւորներն ու կառավարիչները, որոք յափշտակում են թշուառ գիւղացու ամենավերջին պատառը առանց խղճահարվելու: Եւ ահա այս թշուառ ժողուրդը պատրաստ է ամեն բան տալ, միայն ազատվի այդ տզրուկներից եւ աւազակներից:

Շնորհիւ այն հանգամանքի, որ Էնզէլի-Թէհրանեան ճանապարհի վարչատունը տեղափոխվել է Ղազվին, այնտեղ արդէն կազմվել է մի ռուսական գաղութ, բաղկացած աւելի քան քան ընտանիքից—ծառայողներից. Նրանցից մի քանիսը արդէն գնել են սեփական հողեր եւ շինութիւններ են շինում: Շինվում է նոյն վարչատան համար մեծ շէնք, ծառայողների բնակարաններով եւ, որպէս լսում ենք, շուտով այնտեղ բացվելու է ռուս-պարսկական դպրոց նահանգապետի եւ վարչութեան կառավարչի փոխադարձ համաձայնութեամբ եւ նիւթական նպաստներով:

Գարունը բացվել է եւ գարնանային աշխատանքները սկսվել են, սակայն շատ անձրեւային է այս գարունը, յոյս կայ, որ բերքը առատ լինի. շատ թանկութիւն է այժմ: Ս.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Անգլիացիները, նոյն իսկ ջինգօները, քանի գնում, աւելի եւ աւելի յաճախ գանգատներ են անում այն անձերից, որոնց յանձնված է անգլիական հարաւ-աֆրիկական զօրքի բաղդը: «Times» լրագրի Կապշտադտի թղթակիցը այդ առիթով գրում է. «Կօրնսպրույտ մօտ պատահած անակնկալ դժբաղդ դէպքի բոլոր մանրամասնութիւնները միայն մի բան են ապացուցանում. այդ այն է, որ բօէրները զարմանալի ճարպիկ եւ զգաստ են, իսկ անգլիացիները զարմանալի անհոգ եւ անզգոյշ: Դըժբաղդութիւնների մի ամբողջ շարք բաւական չեղաւ նրանց զգուշութեան սովորեցնելու: Գնդապետ Բրօդվուտի զօրաբաժինը գնում էր դէպի գետի ծանծաղուտը այնպէս, որպէս կաքաւները դէպի որսորդի հրացանը: Ուղիղ ծանծաղուտի մօտ, երբ սայլերը մօտենում էին նրան մէկը միւսից յետոյ, բօէրները ամենայն հանգստութեամբ կանգնեցնում էին սայլապաններին եւ ցոյց էին տալիս, թէ ուր պիտի քշեն սայլերը, որպէս զի յետեւից եկողների ճանապարհը չը փակեն: Երբ ծանծաղուտին մօտեցան թնդանօթները՝ ամեն ինչ մաքրած եւ պատրաստ էր նրանց ընդունելու համար: Ներկայ եղողներից մէկը պատմում է, թէ մենք, կարծես, հիւրասենեակ էինք մտնում: Բօէրները քաղաքավարութեամբ վերցնում էին մեր ձեռքերից հրացանները եւ խնդրում էին մի կողմ քաշվել. մեզ ուրիշ ոչինչ չէր մնում անելու, եթէ ոչ հնազանդվել նրանց «խնդրին»: Մեզ մօտ վաղուց խօսում են զօրքը վերակազմելու եւ ուժեղացնելու անհրաժեշտութեան մասին: Իսկապէս գլխաւոր բանը մի հատ է միայն. պէտք է զօրքը աւելի խելացի դարձնել: Մեր գեներալները, գնդապետները, օֆիցերները եւ զինուորները, անկասկած, քաջ են, մէկը միւսից աւելի քաջ, բայց ապարդիւն աշխատանք է թագցնել, որ նրանց մեծ մասը յիմար է: Անգլիական պետութիւնը երբէք չի ունենայ իր ցանկացած զօրքը, մինչեւ չը հասկանայ, թէ զինուորների ուսուցման այն եղանակը, որ գործադրվում է հիմա եւ որով ճընշվում են առանձին-առանձին անհատների խելքն եւ ձեռներէցութեան ոգին, բոլորովին վնասակար եւ ապարդիւն է:

—Նիմում, բազմաթիւ հասարակութեան ներկայութեամբ, մարտի 26-ին, բացվեց ֆրանսիացի նշանաւոր վիպասան Ալֆօնս Դօդէի արձանը, որ շինել է քանդակագործ Ֆալգիեր: Դօդէն նստած է ժայռի վրա եւ յափշտակված հայեացքով գրում է իր «Lettres de mon moulin»: Արձանի բացմանը ներկայ էին Ալֆօնս Դօդէի այրին եւ եղբայրը իրանց ընտանիքներով: Բացման ժամանակ արտասանվեցին ճառեր եւ կարդացվեցին ոտանաւորներ: Դօդէի բոլոր ազգականների կողմից շնորհակալութիւն յայտնեց նրա աւագ որդին—Լէօն Դօդէ: Այն տան վրա, որտեղ ծնվել է Դօդէն, կպցվեց յիշատակի տախտակ: Արձանի բացումից յետոյ՝ քաղաքային տան մէջ, տեղի ունեցաւ ճաշկերոյթ, որին մասնակցում էին աւելի քան 100 մարդ, իսկ յետոյ թատրոնական ձրի ներկայացումն ժողովրդի համար:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

4 ապրիլ

ԼՈՆԴՈՆ: «Standard»-ին գրում են Բլումֆօնտէնից, թէ բօէրների զօրքերը, որոնք շըրջապատել էին Վէպէրէնը, յետ են նահանջում:

«Daily Telegraph» հաստատում է այդ տեղեկութիւնը եւ աւելցնում է, թէ զօրքերի մեծամասնութիւնը նահանջում է դէպի հիւսիս եւ թէ 6,000 բօէրներ մօտենում են Բեթուլիային:

«Times»-ին հաղորդում են Բլումֆօնտէնից, թէ բօէրների զօրքերը, որոնք պաշարել էին Վէպէրէնը, նահանջում են դէպի հարաւ, բայց այդ շարժման նպատակի մասին ոչ մի որոշ բան յայտնի չէ:

«Times»-ին հեռագրում են Մեֆկինգից, թէ Սմիտման վերադարձաւ բանակը եւ ռմբակոծութիւնը նորից սկսվեց: Հինգ թնդանօթներ ուղղված են քաղաքի արեւմտեան ամրութիւնների դէմ: Կորուստի մասին ոչինչ չեն հաղորդում:

Ս. ՀԵՂԻՆԷ ԿՂԶԻ: Այսօր ցամաք տեղափոխվեց գերիների առաջին խումբը եւ տեղաւորվեց նրա համար Դէդվուտում սարքած բանակում, որտեղ գերիներին դիմաւորեցին զինուորական երաժշտութեամբ: Գերիները ուրախ են, որ նորից ցամաք դուրս եկան եւ գոհ են իրանց համար որոշված բանակի առողջարար դիրքից: Գնդապետ Շիլ արձակվեց բերդից եւ տարվեց բանակը:

ՀԱԱԳԱ: Բօէրների պատուիրակութիւնը խիստ հրաժարվեց որ եւ է տեղեկութիւն հաղորդելուց լրագրական աշխատակիցներին իր ճանապարհորդութեան նպատակի մասին: Մինչեւ այժմ պատուիրակութիւնը բացառապէս ընդունում է այն մարդկանց, որոնք անմիջական շահեր ունեն Հարաւային Աֆրիկայի գործերում: Պատուիրակութեան անդամները յոյս ունեն, թէ թագուհին կընդունէ նրանց, սակայն այդ մասին դեռ եւս ոչինչ որոշված չէ: Երէկվայ երեկոն պատուիրակութեան անդամները անցկացրին նախկին տրանսվաալեան դեսպանի այրու մօտ: Վաղը, առաւօտեան, հիւրանոցում տեղի կունենայ ընդունելութիւն այն անձերի, որոնք կամենում են խօսել անյետաձգելի գործերի մասին:

ԹԷՀՐԱՆ: Զուանուրեան շրջանի զանազան տեղերում, թիւրքական սահմանագծի մօտ, 40 մղոն Քիրմանշահից դէպի հիւսիս-արեւմուտք, երեւաց ժանտախտ: Հիւանդութեան հէնց սկզբից, այսինքն երեք շաբաթվայ ընթացքում, ժանտախտից մեռան 195 մարդ:

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ: Ուէլսի իշխանը հինգշաբթի առաւօտեան, արտակարգ գնացքով ճանապարհ է ընկնում դէպի Լօնդօն: Արքայական ամբողջ ընտանիքը կուղեկցէ իշխանին մինչեւ Րիսկիլդէ, որտեղ նա կայցելէ Լուիզա Թագուհու գերեզմանը: Ուէլսի իշխանուհին կը մնայ այստեղ էլի մի քանի օր:

ՊԱՐԻԶ: Հանրապետութեան նախագահը այսօր առաւօտեան, ժամը 10-ին, այցելեց ցուցահանդէսի ռուսական բաժինը Տրօկադերօյում: Ռուսաց պավիլիօնի շէմքում Լուբէին դիմաւորեցին իշխան Ուրուսօվ, դեսպանատան պաշտօնատար անձինք, աշխարհագրական ընկերութեան նախագահ Սեմեօնօվ, իշխան Տենիշեվ, ռուսաց գաղութի ներկայացուցիչները եւ ուրիշները: Ռուս բանուորները եւ նաւաստիները ողջունեցին նախագահին «ուրա» աղաղակելով: Իշխան Ուրուսօվ շնորհակալութիւն յայտնեց պետութեան գլխաւորին, որ նրա առաջին այցելութիւններից մէկը նուիրված է ռուսական բաժնին եւ ապա առաջնորդեց Լուբէին դէպի ցուցահանդէսի զանազան դահլիճները, որոնց մէջ զետեղված են Ռուսաստանի արդիւնագործական, գիւղատնտեսական եւ գեղարուեստական արտադրութիւնները՝ դասաւորված մեծ ճաշակով: Գլխաւոր դահլիճում դրված է Ֆրանսիայի քարտէզի հրաշալի ձեւակերպութիւնը մարմարիոնից՝ զարդարված զանազանագոյն թանգագին քարերով: Հանրապետութեան նախագահը ասաց, թէ խիստ յուզված է այդ պարգեւով, թէ ամբողջ ֆրանսիական ազգը կը գնահատէ այդ պարգեւն այնպէս, ինչպէս ինքը եւ թէ այդ պարգեւը մի նոր հաստատումն է այն կապերի, որոնցով կապված են երկու պետութիւնները: Այդ ժամանակ ռուսաց երաժշտական խումբը ածեց մարսելիէզ եւ ռուսաց օրհներգը. ներկայ եղողները լսեցին երաժշտութիւնը գլխաբաց: Հանրապետութեան նախագահը ապա նայեց Կովկասի, Սիբիրի բաժինները, արդիւնագործական, գեղարուեստական եւ ուրիշ դահլիճներն ու անցաւ ռուսաց գիւղը: Զանգակները անընդհատ հնչում էին նախագահի ցուցահանդէսում եղած ժամանակ: Լուբէն հեռացաւ 11 ժ. 30 ր. ջերմ կերպով ողջունված աղաղակներով ի պատիւ Ֆրանսիայի եւ նախագահի:

5 ապրիլ

ՀԱԱԳԱ: Լուրերին նայելով՝ բօէրների պատուիրակութիւնը իր այստեղ լինելով մի առանձին նպատակի չէ ձգտում եւ կատարում է միայն ընդհանուր նախագծի մի մասը, որ կայանում է եւրօպական զանազան արքունիքներ-

րը այցելելու եւ պետութիւնների գլխաւորների վերաբերմամբ ունեցած յանձնարարութիւնները կատարելու մէջ: Երէկ, ի պատիւ բօէրների պատուիրակութեան, նախկին տրանսվաալեան գեսպանի այրու մօտ տեղի ունեցած ընթրիքին ներկայ էին մինիստր նախագահն եւ արտաքին գործերի մինիստրը:

ԲԵԼՖԱՍՏ: Թագուհին հրաժարվեց Բելֆաստն այցելելու առաջարկութիւնից, որովհետեւ նա վճռել է Իրլանդիայում եղած ժամանակ չը ձեռնարկել յոգնեցուցիչ ճանապարհորդութիւններ:

ՄԱՍՍԵՐՈՒ: Բօէրների պահակախմբերը հաղորդում են, թէ անգլիական զօրքեր են գալիս դէպի Վէպէրէն, պաշարվածներին ազատելու համար: Ինչպէս լսվում է, բօէրների գլխաւոր ոյժերը անցում են, թէ հարկաւոր է հեռանալ Վէպէրէնից, բայց դրան հակառակվում է գեներալ Օլիվիէ:

ՊԱՐԻԶ: (Որպէս յաւելուած ապրիլ 4-ի հեռագրին): Ռուսաց բաժնի գլխաւոր դահլիճում զետեղված է Ֆրանսիայի քարտէզի հրաշալի ձեւակերպութիւնը մարմարիօնից՝ զարդարված զանազանագոյն թանգագին քարերով —Թագաւոր Կայսրի պարգեւը ֆրանսիական կառավարութեան: Իշխան Ուրուսով յայտնեց, թէ որպիսի ջերմ խօսքերով Թագաւոր Կայսրը յանձնարարել է նրան յանձնելու այդ պարգեւը ֆրանսիական հանրապետութեանը: Նախագահը ասաց, թէ շատ յուզված է Նորին Մեծութեան պարգեւով, որը ամբողջ ֆրանսիական ազգից կը գնահատվի այնպէս, որպէս իրանից:

ԲԵՐԼԻՆ: Այն տեղեկութիւնը, որ իբր թէ Լաւօ Մաջօբէում գտնվող սասա-սեկրետար Բիւլօվ ընդունել է բօէրների պատուիրակութեան անդամներին, անհիմն է համարվում: Մի քանի լրագիրներ կարծիք են յայտնում, թէ ի նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ Անգլիան հրաժարվում է միջնորդութիւն ընդունելուց, դժուար է հասկանալ, արդեօք բօէրների պատուիրակութիւնը ինչո՛ւ է ուզում Բերլին այցելել:

ՋԻԲՈՒՏԻ: Մահդիի հրոսակները փախան դէպի Օգադէն, յաղթվելով հաբէշներից, որոնց ուղարկել էր Մենելիք: Վերջինները, յաղթութիւն տանելով, վերադարձան Խարրար: Կրօնական պատերազմը վերջացած է:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

ԽՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կոլիլա, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)

ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆԸ

Բ. Ա. Նաւասարդեան—11—12 ժ. վեներական, մաշկային (սիֆիլիս) և միզային. հիւանդ.

Ի. Մ. Զիլֆովեան—9—10 ժ. աչքի, ներքին և ականջի.

Ն. Ի. Բաբաթանեան—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.

Ա. Ն. Շապկովեան—12—1 ժ. ատամի, կոկորդի և քթի հ.

Ա. Գ. Կարապետեանց—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Ա. Ն. Շապկովեան—6—7 ժ. ներքային (ելեկտրոթերապիա), վեներական և մաշկի հ.

Բ. Ա. Նաւասարդեան—7½—8 ժ.

Վ. Մ. Մամիկոնեան—քիմիական և խոշորացուցչական հետազօտութիւն.

Վճար 50 կ. [illegible]

Օ. Ց. [illegible] դիմել 11—1 ժ.

Հիւանդանոցի վերատեսուչ

117–150 Բժիշկ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

„ՄԻՋՆՈՐԴ"

(Посредникъ)

Դ. Ի. ՍԵԿԻՄՈՎԻՉԻ

Պօլիցէյսկի պասաժ, Թամամշեվի քարավանսարայի հանդէպ:

Հրաւիրում է պ. պ. տանտէրերին հաղորդել [illegible] (դրա համար վերցնում է 20 կոպ.), որ շատ [illegible] № 1. 0—22

Քրիստոնէական մեծ տօնի օրերը մօտենում են. այդ ընդհանուր ուրախութեան տօնական օրերում բարի քրիստոնեաներին առանձնապէս վայել է յիշել այն թշուառներին, որոնք բաղդի բերմամբ չեն կարող մասնակից լինել ընդհանուրի ուրախութեանը, այն բաղդազուրկներին, որոնք հարկադրված են հեռու լինել իրանց ընտանիքներից, իրանց մերձաւորներից:

Անցեալ տարիների նման՝ մի խումբ անձինք մտադիր են եւ այս Զատկին թաթախման սեղան սարքել Թիֆլիսի բանտում բանտարկվածների համար, ուստի նրանք դիմում են Թիֆլիսի հասարակութեանը: Թող նա նշանաւոր կացուցանէ քրիստոնէական այս մեծ տօնը մի բարի գործով եւ իր նուիրատուութիւններով օգնէ այդ խմբին՝ տօնական հանդէս կազմակերպելու տրամութեան եւ դժբաղդութեան բնակարանում: Թող գոնէ մի րոպէ այդ թշուառները զգան, որ նրանց չեն մոռացել նրանց եղբայրները:

Դրամական եւ ուտելեղէնի նուէրները կարելի է ուղարկել հետեւեալ հասցէներով: Ալէքսանդրովսկի փողոց, № 42a, իշխան Կ. Ի. Արղութեան-Երկայնաբազուկին. 2) Կիրօչնի փ., էժանագին գրադարան, Օ. Վ. Կայդանովային: 1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐԿԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտնում է ի գիտութիւն ընկերութեան անդամների, որ կանոնադրութեան 71-րորդ յօդուածի զօրութեամբ թոյլատրված եռամսեայ արտօնութիւնը ժամանակ ունեցող վճարների համար արդէն լրացաւ այս տարվայ ապրիլի 1-ին, եւ եթէ մինչեւ այս տարվայ ապրիլի 15-ը չը վճարվեն բոլոր ապառիկների հետ միասին, անճիշդ վճարողների կալուածքները, կանոնադրութեան 72-րորդ յօդուածի հիման վրա, կը յայտարարվեն որպէս վաճառելիներ: 2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

հարկաւոր է համարում յայտնել ի գիտութիւն առեւտրականների եւ ուտելեղէն ու խմիչքեղէն պատրաստողների, որ ներքին գործերի մինիստրութեան շրջաբերականով (1898 թ. յունվարի 27-ին, № 122) արգելվում է անլիւնից չինված ներկերի գործածութիւնը ուտելեղէն, քաղցրեղէն, գինի կամ ուրիշ այդ տեսակ պիտոյքներ ներկելու համար, եւ թոյլ է տրվում այդ նպատակի համար գործածել միայն փոշիաձեւ ներկեր: Այդպիսի վնասակար դեղեր վաճառող յանցաւորները, նոյնպէս եւ նրանք, որոնք կը ծախեն մետալական ներկեր քաղցրեղէնների համար, կենթարկվեն օրինական պատասխանատուութեան: 2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտարարում է, թէ նրա դիւանատան մէջ 1900 թ.-ի ապրիլի 14-ին, ժամը 12-ին, նշանակված է աճուրդ կապալով տալու 600 խորանարդ սաժէն խիճի (մանրաքար) եւ 120 խորանարդ սաժէն աւազի մատակարարութիւնը քաղաքային խճուղած փողոցները նորոգելու համար: Կապալին մասնակցել ցանկացողները կարող են տեսնել պայմանագիրը վարչութեան շինարարական բաժնում բոլոր լի օրերը ժամը 9-ից մինչեւ 3-ը: 2—3

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁՈՒՀԻ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏԿԱ

ՕՐԻՈՐԴ ՆՈՒՆԷ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ԳՕԼՕՇԵԱՆ

Հասցէն՝ Красногорская ул. № 14. 4—21

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

անհրաժեշտ է համարում նախազգուշացնել բընակիչներին, որ Թիֆլիսում ծախվում են ձուեր ներկելու համար անիլինի եւ մետալական (այսպէս անուանված արծաթեայ եւ ոսկեայ) ներկեր, որպիսիք, քաղաքային լաբօրատօրիայի հետազօտութեամբ, վնասակար են ճանաչված առողջութեան համար:

Այն առեւտրականները, որոնք կը ծախեն այդպիսի վնասակար ներկեր, կենթարկվեն քաղաքային վարչութեան կողմից օրինական պատասխանատուութեան: 2—3

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀԻ

որ գիտէ հայերէն, ռուսերէն եւ ֆրանսերէն լեզուները եւ մուզիկա, ցանկանում է գտնել կօմպանիօնկայի տեղ, կամ պարապել եօթ-ութ տարեկան աղջկայ հետ. յօժար է գնալ նաեւ քաղաքից դուրս: Հասցէն՝ Лабораторная ул., № 5, домъ Цуринова. (Գաւթում, աջակողմը): 6—6

Մի երիտասարդ,

որը աւարտել է Երեւանի թեմական դպրոցը, ցանկանում է պարապել ընտանեկան ուսուցչութեամբ. ցանկացողները կարող են յայտնել իրանց հասցէները հանդերձ պայմաններով:

Մեր հասցէն՝ Эрив. губ. Новобаязет. уѣзда станц. Еленовка, Араму Теръ-Кеворкову. 2—3

Թիֆլիսի Քաղաքային Վարկի Ընկերութեան Վարչութիւնը,

կանոնադրութեան 69—րորդ յօդուածի հիման վրա, հրաւիրում է պ. պ. լիազօրներին հերթական տարեկան ժողովի, որ տեղի է ունենալու 1900 թուի ապրիլի 16-ին, առաւօտեան 10 ժամին, Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի դահլիճում:

Զբաղմունքի նիւթերը.

Ընկերութեան 1899 թուի ել եւ մուտքի մասին:

1) Վարչութեան կազմած տարեկան հաշուի քննութիւնը եւ հաստատութիւնը, վերահսկող յանձնաժողովի եզրակացութեամբ:

2) Վերաստուգող յանձնաժողովի զեկուցումը 1899 թուի հաշուի քննութեան վերաբերմամբ:

3) 1900 թուի ծախքերի նախահաշուի քննութիւնը եւ հաստատութիւնը:

4) Վերահսկող յանձնաժողովի զեկուցումը իր գործողութիւնների մասին:

5) Վերահսկող յանձնաժողովի զեկուցումը մինչեւ 1/8% քչացնելու համար այն տուրքը, որ առնվում է վարչական ծախքերի համար 5%-ով փոխառուներից:

6) Վերահսկող յանձնաժողովի զեկուցումը Վարկային մասի Առանձին դիւանատան շրջաբերական առաջարկութեան առիթով՝ Թիֆլիսի քաղաքային վարկի ընկերութեան կից օբլիգացիօնների կօմիտէտ հիմնելու հարցի մասին:

7) Վերահսկող յանձնաժողովի զեկուցումը յանձնաժողովի կազմը ուժեղացնելու մասին 6-րորդ անդամի պաշտօն սահմանելով:

8) Պաշտօնատար անձերի ընտրութիւն:

a) Վերահսկող յանձնաժողովի երեք անդամների ընտրութիւն Ի. Ա. Թաիրովի եւ Ի. Ս. Գուրգէնբէկովի փոխարէն, որոնք դուրս են գնում հերթական կարգով եւ Ա. Ի. Տէր-Գրիգորեանի փոխարէն, որ դուրս է գալիս իր անձնական ցանկութեամբ:

b) Վարչութեան մի դիրէկտորի ընտրութիւն, հերթական կարգով դուրս եկող Վ. Ի. Կորգանովի փոխարէն:

c) Վարչութեան դիրեկտորի երկու կանդիդատների ընտրութիւն:

d) Վերաքննիչ յանձնաժողովի երեք անդամների ընտրութիւն: 1—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

վաճառվում են հետեւեալ նոր գրքերը

Աւետարան գրչագիր ամի Տեառն 887, լուսատիպ հրատարակ., Մօսկվա, 1899 թ. 20 ր.:

Երիցեան Ա., Ամենայն հայոց կաթողիկոսութիւնը եւ Կովկասի հայք ԺԹ դարում, մասն ա. եւ բ. Թիֆլիս, գինն է 4 ր.:

» Ներսէս Ե.-ի կենսագրութիւնը, երեք ատոր, գ. 75 կ.:

Թորոս. Յ., Ընտիր հայկազունք, բ. տպագր., Վենետիկ, գ. 2 ր. 50 կ.:

Լէօ, Մելիքի աղջիկը, պատմական վէպ, Թիֆլիս, 1898 թ. գ. 1 ր. 30 կ.:

Խաչատուր Աբովեանի երկերը (Վէրք Հայաստանի եւ այլն), Մօսկվա, գ. 1 ր.:

Մերենց, Երկունք, Թիֆլիս, գ. 1 ր.:

» Թորոս Լեւոնի, բ. տպագր., Թիֆլիս, գ. 1 ր.:

» Թէոդորոս Ռշտունի, Թիֆլիս, գ. 1 ր.:

Շիրվանզադէ, Քաօս, վէպ, Բագու, 1898 թ. գ. 1 ր. 50 կ.:

Պալասանեան Ս., Պատմութիւն հայոց սկզբից մինչեւ մեր օրերը: բ. տպ. թ. գ. 1 ր. 50 կ.:

Պատկանեան օր. Եղ., Հայկական նշանագրեր հարթակարի համար, թ. 1899 թ. գ. 80 կ.:

Սենկեվիչ Հ.: Առանց դաւանանքի, ժամանակակից վէպ, Թիֆլիս, գ. 1 ր. 25 կ.:

Տէր-Աստուրեան Պ., Գեղարուեստական ալբոմ հայազգի գործիչների, Թիֆլ. գ. 3 ր.:

Րաֆֆի, Խենթը եւ Ջալալէդդին, բ. տպագրութիւն, Մօսկվա, գ. 2 ր. 50 կ.:

» Կայծեր, ա. հատ. բ. տպագրութիւն, Թիֆլիս, գ. 2 ր.:

» Խաչագողի յիշատակարանը, բ. տպագրութիւն, Թիֆլիս, գ. 2 ր. 50 կ.:

» Խամսայի Մելիքութիւնները, բ. տպ., Թիֆլիս, գ. 1 ր. 75 կ.:

» Ջահրումար (Թիֆլիսի հայերի կեանքից), Թիֆլիս, գ. 2 ր.:

» Վէպիկներ եւ պատկերներ, երկու հատ., Թիֆլիս, գ. 4 ր.:

» Տաճկահայք, Թիֆլիս, գ. 50 կ.:

Ցանկացողները կարող են ստանալ նոյն գրքերը եւ կազմած: Դիմել՝ Тифлисъ, Центральная Книжная Торговля. (Հ) 1—3

ՆՈՐ ԲԱՑՎԱԾ

„ՊԱՐԻԶԻ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ"

որը գտնվում է Միքայէլեան պրօսպէկտի վրա, ձիաքարշի կանգնելու տեղում,

ԲԵՐԻԱՇՎԻԼԻԻ ՆՈՐ-ՏԱՆԸ

ստացված է մեծ քանակութեամբ տղամարդկանց եւ երեխաների

ՊԱՏՐԱՍՏԻ ՀԱԳՈՒՍՏ

Վաճառվում է մատչելի գներով:

Անտօն Դադակչեան

3—5

ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՆՈՑ

Յ. Յ. ԱԼԻԽԱՆԵԱՆԻ

(Իշխան Վօրօնցովի արձանի դիմաց)

ВОРОНЦОВСКАЯ КОНДИТЕРСКАЯ А. И. АЛИХАНОВА.

Պատիւ ունիմ յայտնել յարգոյ հասարակութեան, որ առաջիկայ ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԵՐԻՆ իմ արհեստանոցում պատրաստել եմ մեծ քանակութեամբ ընտիր եւ համեղ պասկաներ, կուլիչներ, մազուրկաներ եւ այլ անուշահամ խմորեղէններ, որոնք իրանց գներով մատչելի են ամեն դասակարգին, իսկ յատկութեամբ՝ կարող են գոհութիւն պատճառել ամեն յաճախորդի: Այս նպատակին հասնելու համար հրաւիրել եմ մասնագէտ վարպետներ եւ ունեմ սեփական արհեստանոց եւրօպական սիստեմի:

Բացի այդ՝ իմ արհեստանոցում կարելի է գտնել ԶԱՏԿԱԿԱՆ ԸՆԾԱՆԵՐԻ համար բազմատեսակ ՇՔԵՂ ԻՐԵՂԷՆՆԵՐ, շաքարեայ եւ այլ զանազան նիւթերից պատրաստած ընտիր եւ խայտաճամուկ ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՁՈՒԵՐ եւ թթխմոր (дрожжи) Կ. Շուրայի գործարանից: Յատուկ կը խնդրեմ ուշադրութիւն դարձնել իմ արհեստանոցի ԴՐՕՇՄԻ վրա, որպէս զի ամեն յաճախորդ գոհ մնայ ինձանից

Յարգանօք Յ: Յ: ԱԼԻԽԱՆԵԱՆ

2—2 (Ե. Հ.)

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր եւ ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ:

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն եւ Պոլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 12/25 ապրիլ ԱՆԱՏՕԼԻ շոգենաւը, նաւապետ ԲԻԱՆԿԻ: Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով:

Ամիսը մի անգամ կանոնաւոր հաղորդակցութիւն Բաթումի եւ Անտվէրպէնի մէջ, ընդունելով ապրանքներ բոլոր հիւսիսային նաւահանգիստների համար:

Ապրանքների եւ ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարխուդարեանին, Սիօնի փող. Խօջափարուխովի եւ Մայսուրաձէի քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—եղբ. կենդանեանին, Նաբէրէժնայա փողոց, տուն Կրասիլնիկովի, № 27: ՆՈՎՕՐՕՍԻՅՍԿ—Վլադիկաւկազի երկաթուղու առեւտրական գործակալութիւն (Ե. Հ. Չ.) 6—20

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 5 Апрѣля 1900 г.

Типографія Грузинск. Т.—ва, Большая-Ванкская ул., № 27.